

**Uluslararası 8th International
Eskişehir Eskişehir
Pişmiş Terra
Toprak Cotta
Sempozyumu Symposium**

**05-20 EYLÜL/SEPTEMBER 2014
ESKİŞEHİR TÜRKİYE**

**ESKİŞEHİR
TEPEBAŞI BELEDİYESİ**

Eskişehir Tepebaşı Belediyesi yayınıdır.

*Tepebaşı Belediyesi Hoşnudiye Mahallesi Şahin Caddesi
No: 84 Tepebaşı, Eskişehir*

Bildiriler kitabında yer alan her türlü görüş, fikir, bilimsel sav ve alıntılar, teknik tasarımı, tablo ve şekiller, bildiri yazar / yazarlarına aittir ve bunlardan ötürü Eskişehir Tepebaşı Belediyesi sorumlu tutulamaz.

Publication of Eskişehir Tepebaşı Municipality.

Any option(s), idea(s), scientific claim(s) and quotations, technical designs, tables and figures taking place in papers in the proceedings book are those of the author(s), for those neither editor(s) nor Tepebaşı Municipality may be held responsible.

Logo Tasarım Prof.Dr. Bilgehan Uzuner'e, Kapak Tasarımı Öğr.Gör. Cemalettin Yıldız'a ait olup, teşekkür ediyoruz.

We would like to express our thanks both to Assoc.Prof. Bilgehan Uzuner for designing the logo of Symposium and to Cemalettin Yıldız for designing the cover and visual of the Symposium.

*ISBN
978-605-65174-2-6*

Önsöz

İnsanlığın en sıcak yol arkadaşı: Pişmiş toprak

Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu, tarihte imalâtı yapılan ilk yapı malzemesi olan tuğla ve kiremidi; bilimsel, sanatsal ve sektörel olarak ele alan geleneksel bir etkinliğe dönüştü.

2001 yılında başladığımız insanlığın bu en sıcak yapı malzemesinin yolculuğunda, Eskişehir'in kent kimliğine taşınan heykeller, bir yandan kentin farklı mekânlarını süslerken, diğer yandan bu alanda bir araya getirilen bilimsel makaleler, kitaplaştırılarak geleceğe taşındı.

Eskişehir'de 1920'li yıllarda gelişmeye başlayan ve kent ekonomisinde yer edinen tuğla- kiremit sektörü, Cumhuriyet döneminin ilk sanayi kolları arasında yerini almıştır. Bu alandaki üretim, zaman içinde, teknolojik gelişmeyle emek yoğunluklu olmaktan çıkıp, daha modernize bir karakter kazanmış, öte yandan da, kent kimliğinin önemli bir unsuru haline gelmiştir.

Tepebaşı Belediyesi, tuğla ve kiremidin insan yaşamındaki tarihsel önemini göz önünde bulundurarak, kent belleğinin bu önemli unsurunu yaşatıp geleceğe taşımak için 2014 yılında 8'incisini gerçekleştirdiği Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu ile, kent belleğine katkı sunmayı sürdürmüştür. 8'inci sempozyumla birlikte, sanatçılarımızın ürettiği pişmiş toprak heykeller 94'e ulaşırken, geleceğe taşınan bilimsel makale sayısı da 354'ü bulmuştur. Sempozyumlara, her geçen yıl halkın katılımı ve ilgisi artmaktadır.

Her sempozyumda olduğu gibi, bu yılki sempozyumda da, pişmiş toprağın geleneksel kullanımından, farkı alanlarda farkı tekniklerle gerçekleştirilen kullanım biçimlerine kadar ortaya çıkan çeşitliliği bilimsel toplantılarda ele alınmıştır.

Gelecek yıllarda yeni sempozyumlarda buluşmak dileğiyle, bu güne kadar emeği geçen sanatçılarımıza, bizlere yol arkadaşlığı yapan kurum ve kuruluşlar ile katkı veren çalışma arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Dt. Ahmet ATAÇ

Eskişehir Tepebaşı Belediye Başkanı

Aşağıdaki kurumlara katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

- Eskişehir Valiliği
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi
- Anadolu Üniversitesi
- Osmangazi Üniversitesi
- Başak Çatı ve Cephe Sistemleri

Aşağıdaki destekçilere katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

- Espark Avm
- Aydoğanlar İnşaat
- Badel İnşaat
- Polimeks İnşaat
- Atabir İnşaat
- Aytemiz İnşaat
- Hedef Eğitim Araçları
- Jms-Jamak
- Gençler Akaryakıt
- Rixos Otel
- Cafe Pi
- The Merlot Otel
- Senna City Otel
- Güven A.Ş
- Yurtbay Seramik

I would like to express my thanks to the institutions below for their contributions.

- Eskişehir Valiliği
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi
- Anadolu Üniversitesi
- Osmangazi Üniversitesi
- Başak Çatı ve Cephe sistemleri

I would like to express my thanks to the sponsors below for their contributions.

- Espark Avm
- Aydoğanlar İnşaat
- Badel İnşaat
- Polimeks İnşaat
- Atabir İnşaat
- Aytemiz İnşaat
- Hedef Eğitim Araçları
- Jms-Jamak
- Gençler Akaryakıt
- Rixos Otel
- Cafe Pi
- The Merlot Otel
- Senna City Otel
- Güven A.Ş
- Yurtbay Seramik

Düzenleme Kurulu / Organization Committee

<i>Dt. Ahmet Ataç</i>	<i>Tepebaşı Belediye Başkanı</i>
<i>M. Melih Savaş</i>	<i>Tepebaşı Belediye Başkan Yardımcısı</i>
<i>A. Şermin Şanlıer</i>	<i>Tepebaşı Belediye Başkan Yardımcısı</i>
<i>Prof. Bilgehan Uzuner</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Prof. Dr. Nuran Ay</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Prof. Dr. Sabiha Koca</i>	<i>Osmangazi Üniversitesi</i>
<i>Prof. Pınar Genç</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Prof. Soner Genç</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Doç. Erol İpekli</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Yard. Doç. Oya Uzuner</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Yard. Doç. Sadettin Aygün</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Yard. Doç. Ekrem Kula</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Öğr. Gör. Özgür Kaptan</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Öğr. Gör. Semih Kaplan</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Öğr. Gör. Cemalettin Yıldız</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Öğr. Gör. S. Veysel Özel</i>	<i>Afyon Kocatepe Üniversitesi</i>
<i>Serkan Şengül</i>	<i>Tepebaşı Belediyesi Dış İlişkiler Müdürü</i>
<i>Murat Çevik</i>	<i>Dış İlişkiler Müdürlüğü</i>
<i>Beyza Kasdemir</i>	<i>Dış İlişkiler Müdürlüğü</i>
<i>Betül Erşan</i>	<i>Dış İlişkiler Müdürlüğü</i>
<i>Ezgi Gedik</i>	<i>Dış İlişkiler Müdürlüğü</i>
<i>Duygu Yüce</i>	<i>Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü</i>
<i>Tilbe Şen</i>	<i>Çevre Koruma ve Kontrol Müdürlüğü</i>
<i>Gülşah Boztopraklı</i>	<i>Başak Tuğla Kiremit Sanayi A.Ş. Halkla İlişkiler Sorumlusu</i>

Bilim Kurulu / Academic Committee

<i>Prof. Bilgehan Uzuner</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Prof. Dr. Nuran Ay</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Prof. Dr. Sabiha Koca</i>	<i>Osmangazi Üniversitesi</i>
<i>Prof. Dr. Alpagut Kara</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Prof. Dr. Bekir Karasu</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Prof. Soner Genç</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Prof. Pınar Genç</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Doç. Erol İpekli</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Doç. Dr. Münevver Çakı</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Yard. Doç. Oya Uzuner</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Yard. Doç. Ekrem Kula</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Yard. Doç. Dr. Emrah Dölekçekiç</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Yard. Doç. Dr. İrfan Töre</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Yard. Doç. Dr. Erhan Ayas</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Öğr. Gör. Özgür Kaptan</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Öğr. Gör. Semih Kaplan</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Öğr. Gör. Cemalettin Yıldız</i>	<i>Anadolu Üniversitesi</i>
<i>Öğr. Gör. S. Veysel Özel</i>	<i>Afyon Kocatepe Üniversitesi</i>

Bildiri Sunan Katılımcılar

Bekir Karasu
Tuba Aksoy
Şerife Yalçın Yastı
A. Feyza Çakır Özgündoğdu
Soner Genç
Aygün Dinçer Kırca
Hasan Başkırkan
Murat Bayazıt
İskender Işık
Ali İssi
Hazal Özlem Ersan
Gürbüz Taşkırkan
Elif Eren Gültekin
Semra Kurama
Tuna Aydın
Alpagut Kara
Tuba Korkmaz
Seyhan Akgül Özarlan
Zahide Bayer Öztürk
Betül Yıldız
Ensar Taçyıldız
Gürbüz Taşkırkan
Yonca Kösebay Erkan
Olgu Sümengen Berker
Elif Okur Tolun
Seyhan Yılmaz
Gülfem Binal

Oturum Başkanları

Prof. Dr. Nuran Ay
Prof. Dr. Bekir Karasu
Prof. Soner Genç
Yard. Doç. Oya Uzuner
Yard. Doç. Ekrem Kula
Öğr. Gör. Veysel Özel

Poster Sunum

Özgür Cengiz

Sergiler

İbrahim Demirel "Pişmiş Toprak Fotoğraf Sergisi"

Karma Seramik Sergisi Katılımcıları

Sureyya Acar
Buket Acartürk
Canan Gürel Ak
Kamuran Ak
Bırol Akalin
Nurdan Arslan
Sadettin Aygün
Duygu Bağlan
Safiye Bey Başar
Yücel Başeğit
Mutlu Başkaya
Hasan Başkırkan
Neşe Bengisu
Olgu Sümengen Berker
Zuhal Bilginalp
Kağan Canduran
Meliha Coşkun
Halil İbrahim Çakır
Pınar Çalışkan
Elif Çete
Sevim Çizer
Füsun Çövenoğlu
Oğuzhan Demir
Tuba Önder Demircioğlu
Nermin Elmali

8. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu Katılımcı Sanatçılar

- 1- Sofia Beça Portekiz
- 2- Bogdan Mateias Romanya
- 3-Romana Mateias Romanya
- 4-Abbas Akbari İran
- 5-Andrey Molchanovskiy Rusya
- 6-Candan Dizdar Terwie Türkiye - Ankara
- 7-Özgür Kaptan Türkiye - Eskişehir
- 8-Kamuran Ak Türkiye - Afyon
- 9-Kemal Tizgöl Türkiye - Antalya
- 10-Ayhan Taşkırkan Türkiye - Çanakkale
- 11-Şenol Kubat Türkiye - Bilecik

İçindekiler

SÜPER BEYAZ PORSELEN KARO BÜNYELERİN SINTERLEME DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ <i>INVESTIGATION OF SINTERING BEHAVIOR OF SUPERWHITE PORCELAIN TILE BODIES</i> Tuna AYDIN, Alpagut KARA	9
RAKU PIŞİRİMİ İÇİN ALTERNATİF REDÜKSİYON MALZEMELERİ <i>ALTERNATIVE REDUCTION MATERIAL FOR RAKU FIRING</i> Hasan BAŞKIRKAN	27
KURİKİ HÖYÜK ARKEOLOJİK KAZI ALANINDA ELE GEÇEN BAZI SERAMİK BULUNTULARIN SEM/EDX İNCELEMELERİ <i>SEM/EDX INVESTIGATION OF SOME CERAMIC FINDINGS UNCOVERED FROM THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATION AREA OF KURIKI MOUND (TURKEY)</i> MURAT BAYAZİT, İSKENDER İŞİK, ALİ İSSİ, HAZAL ÖZLEM ERSAN, GÜRBÜZ TAŞKIRAN,	39
SERAMİK ARKEOMETRİSİNDE TG-DTA TERMAL ANALİZ UYGULAMALARI <i>APPLICATIONS OF TG-DTA THERMAL ANALYSIS IN CERAMIC ARCHAEOLOGY</i> MURAT BAYAZİT, İSKENDER İŞİK, ALİ İSSİ, GÜRBÜZ TAŞKIRAN, HAZAL ÖZLEM ERSAN	55
ÇÖMLEKÇİ TORNASINDA FİĞÜR DENEMELERİ ÜZERİNE YORUMLAR <i>INTERPRETATIONS ON FIGURATIVE EXPERIMENTATIONS ON POTTERY WHEEL</i> Y. Doç Dr. Olgu Sümengen Berker , Öğr. Gör. Elif Okur Tolun	69
SERAMİK HAMMADDE VE BÜNYE ÖZELLİKLERİNİN TERMAL ANALİZ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ <i>INVESTIGATION OF CERAMIC RAW MATERIALS AND BODY PROPERTIES BY THERMAL ANALYSIS METHOD</i> Gülfem BİNAL	81
AFYONKARAHİSAR KİLLERİNİN GELENEKSEL SERAMİKLERDE KULLANIMI <i>THE USE OF AFYONKARAHİSAR REGION CLAYS IN TRADITIONAL CERAMICS</i> Özgür CENGİZ.....	91
TOPLANMALI SİRLAR <i>CRAWLING GLAZES</i> Prof. Soner GENÇ	111
SERAMİK KARO SEKTÖRÜNDE TAHRİBATSIZ MUAYENE METOTLARININ UYGULANMASI <i>THE NON-DESTRUCTIVE TESTING METHODS USED FOR CERAMIC TILE SECTOR</i> Elif EREN GÜLTEKİN, Semra KURAMA	125
KIRMIZI FOSFOR İŞILDAMASI SERGİLEYEN FARKLI SİSTEM PİGMENTLERİNİN KULLANIM PERFORMANSLARININ ARTTIRILMASI <i>IMPROVING USAGE PERFORMANCES OF THE RED LIGHT EMITTING PHOSPHORESCENCE PIGMENTS IN DIFFERENT SYSTEMS</i> Bekir Karasu, Tuba Aksoy, Şerife Yalçın Yastı	141
YENİ SANATSAL YAKLAŞIMLAR İÇİNDE PIŞMIŞ TOPRAK; TUĞLA <i>TERRACOTTA WITHIN NEW ARTISTIC APPROACHES; BRICK</i> Yrd. Doç. Aygün DİNÇER KIRCA	155
SANATSAL İFADE ARACI OLARAK İNKJET TEKNOLOJİSİ <i>INK-JET TECHNOLOGY AS AN EXPRESSION TOOL OF ART</i> Tuba KORKMAZ	173
KIBYRA'DAN BİR GRUP MÜHÜRLÜ PIŞMIŞ TOPRAK UNGUENTARIUM <i>A GROUP OF STAMPED TERRACOTA UNGUENTARIUM FROM KIBYRA</i> Seyhan AKGÜL ÖZARSLAN	187
SERAMİK ÜRETİMİNDE ÇAĞDAŞ BİR BİÇİMLENDİRME YÖNTEMİ OLARAK ÜÇ BOYUTLU YAZICILAR <i>3D PRINTERS AS A CONTEMPORARY SHAPING METHOD IN CERAMICS PRODUCTION</i> Adile Feyza ÖZGÜNDOĞDU	213
SERAMİK SIR YÜZEYLERİNDE ASİT VE BAZ DAYANIMI: DERLEME <i>ACID AND BASE RESISTANCE OF CERAMIC GLAZED SURFACES: A REVIEW</i> Zahide BAYER ÖZTÜRK, Betül YILDIZ	229
PIŞİRME ATMOSFERİNE BAĞLI OLARAK KARACASU ÇÖMLEKÇİ KİLİNİN SIR ÖZELLİKLERİNE ETKİLERİ <i>KARACASU POTTERY CLAY EFFECTS ON GLAZE CHARACTERISTICS DEPENDING ON FIRING ATMOSPHERE</i> Ensar TAÇYILDIZ.....	241
MAHMUT PAŞA TÜRBESİ (İSTANBUL) MOZAIK ÇİNİLERİNDE YAPIM TEKNİĞİNİN BELİRLENMESİ ! <i>DETERMINATION OF PRODUCTION TECHNIQUE IN MOSAIC TILES FROM MAHMUT PASA TOMB (ISTANBUL) !</i> GÜRBÜZ TAŞKIRAN, YONCA KÖSEBAY ERKAN	253
CAM SERAMİK SİRLAR- DERLEME <i>GLASS CERAMIC GLAZES- A REVIEW</i> BETÜL YILDIZ.....	267
SERAMİK DEKORLARDA KURU YÜZEY ÜZERİNE UYGULANAN OYMA VE AJUR TEKNİKLERİ <i>THE CARVING AND PIERCING TECHNIQUES THAT APPLIED ON DRY SURFACES IN CERAMIC DECORS</i> Seyhan YILMAZ	287

ÇÖMLEKÇİ TORNASINDA FİĞÜR DENEMELERİ ÜZERİNE YORUMLAR

INTERPRETATIONS ON FIGURATIVE EXPERIMENTATIONS ON POTTERY WHEEL

Y. Doç Dr. Olgu Sümengen Berker¹, Öğr. Gör. Elif Okur Tolun²

¹ Çankaya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü,
Ankara / TÜRKİYE

² Çankaya Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü,
Ankara / TÜRKİYE

ÖZET

Çömlekçi tornası toprak kapların üretiminde M.Ö. 3500'lerden itibaren dönemin işlevsel ürünlerinin üretiminde ve günümüzde çağdaş seramik eserlerin gerçekleştirilmesinde halen yaygın olarak kullanılmaktadır. 20. Yüzyıl başında seramiğin sanat olarak kabul edildiği sürecin de bu geleneksel üretim yönteminin temel alındığı bir süreç olduğunu söylemek olanaklıdır. Çömlekçi tornası günümüzde de çağdaş formların oluşturulmasında farklı tekniklerle sanatçılar tarafından yaygın olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Geleneksel çömlek ustaları ve halk arasında çömlekçi çarkı olarak adlandırılan çömlekçi tezgâhı bir tablanın bir milin üzerine oturtularak döndürülmesi esasına dayanır ve günümüzde daha çok çömlekçi tornası olarak adlandırılır. (Güner:1988)

Bu çalışmada çömlekçi tornasının klasik seramik formlarının üretiminin dışında soyut figüratif seramik heykel olarak tanımlanabilecek işlerin üretiminde nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Eserlerini üretirken bu geleneksel tekniğe başvuran Olgu Sümengen Berker'in gerçekleştirdiği düşük derece seramik figürler ele alınarak, eserlerin resimsel açıdan değerlendirmesine de yer verilmiştir.

Söz konusu eserler çömlekçi tornasının bir zorunluluk olarak getirdiği parçadan bir bütüne ulaşma, klasik seramik formların deformasyonu ve birleştirilmesi ile yeni form (heykel) önerisi getirme gibi niteliklere sahiptir. Figürler aynı zamanda

seramiğin diğer olmazsa olmaz malzemeleri sır astar ve boya gibi malzemelerin kullanımı ile birlikte hem teknik hem de biçimsel açıdan farklı unsurların bir bütün oluşturması esasına dayanmaktadır. Bu teknik zenginlik figürlerin yüzeylerinin birer resim gibi algılanabildiği üç boyutlu formlara dönüştürmektedir. Bu tip bir üretim süreci bir seramik formun resimsel açıdan değerlendirilmesini de olanaklı hale getirmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada ele alınan seramik figürlerin hem parça-bütün ilişkisi hem de renk leke doku çeşitliliğinin resimsel bir değerlendirmesi de söz konusudur.

Anahtar Kelimeler: seramik, çömlekçi çarkı, figür, insan bedeni

ABSTRACT

Pottery wheel has been used commonly in production of earthenware ceramics since 3500 B.C. and it is still being used in contemporary ceramic artworks. At the second decade of the 20th century while ceramic is being acknowledged as an art discipline, this traditional technique was also used as the main technique of the artworks of that term. It is continuously being used by contemporary artists together with various other techniques of ceramic until today.

In this paper it is studied that how the technique can be used in production of contemporary ceramic artworks which can be described as ceramic figure or ceramic sculpture. Olgu Sümengen Berker's wheel thrown terracotta ceramic figures are considered in the scope of pictorial analysis.

Works in question have some characteristics such as making the whole as combination of separate pieces (as an obligation of the technique), making a new form/figure proposal by the help of this deformation and combination. Figures are based on catching the wholeness of the form by combining the main materials of ceramics (slips, pigments and glazes) with different technical and formal factors and elements. Such technical diversity helps using the surfaces of the figures as canvas. They can be criticized pictorially; therefore the study covers the pictorial analysis of the specific wheel thrown figures.

Keywords: ceramic, pottery wheel, figure, human body

1. GİRİŞ

Çömlekçi çarkında şekillendirme seramiğin en eski tekniklerinden biridir. Bu eski teknik tarih öncesinden bu yana yaygın olarak kullanılmıştır. Geleneksel seramik

formlarının üretiminin yanı sıra çağdaş eserler üreten pek çok seramik sanatçısının kullandığı bir teknik olarak da benimsenmiştir.

Moss'un British Museum'da sergilenen dünyanın en eski seramik figürü için yaptığı tanımlamadan da anlaşılacağı üzere, seramik sanatı kökeni M.Ö. 26000'lere kadar uzanan dünyanın en eski sanatlarından biridir.

“M.Ö 26,000 - 31,000 yıl önceki bir zaman aralığında bir yerde, şimdiki Çek Cumhuriyeti'ndeki Moravia'da, birileri sarkık göğüslü, ön ve arka tarafında yağlı kıvrımları olan soyut bir kadın figürü şekillendirip pişirdi. Bugün bu analık sembolü dünya sanatında en çok bilinen figüratif sunumlardan biridir.” (Moss:2013)

Zanaat niteliğinin yanında çağdaş sanat olarak kabul edilmesi ise 20. Yy. başı olarak kabul edilir. Kökeni bu kadar eskiye dayanan bir sanatı yalnızca bir teknik ve bu tekniğin yaygın kullanımından ibaret olarak düşünmek yanlış olur. Seramik sanatının, özellikle de çağdaş seramik sanatının üzerine birçok düşünce üretilmiştir. Felsefi yaklaşım, sorgulamalar ve akademik çalışmalar aracılığı ile seramik sanatı teknik zenginliğinin yanında sağlam kavramsal temeller üzerine oturan çağdaş sanattır. Bu nedenle üretilen çağdaş seramik sanat eserleri üzerinde biçimsel ve teknik değerlendirmenin ötesinde kavramsal ve çok-disiplinli değerlendirme yapmak mümkündür.

Bu çalışmada çömlekçi tornasının klasik seramik formlarının ötesinde soyut figüratif seramik heykel olarak tanımlanabilecek işlerin üretiminde nasıl kullanılabildiği incelenmiştir. Eserlerini üretirken bu geleneksel tekniğe başvuran Olgu Sümengen Berker'in gerçekleştirdiği düşük derecede pişirilmiş seramik figürler ele alınarak, eserlerin resimsel açıdan değerlendirmesi çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Seramik sanatı neredeyse tüm formları ile boşluğun kapatılması/hapsedilmesi esasına dayanır. Galatalı “Eleştirim” adlı makalesinde seramik sanatını tanımlarken bu noktaya değinmiştir: “Seramik Sanatı'nın başlangıcında ve sonraki gelişmelerinde, esas olan temel yapısı, kapsadığı kullanıma açık iç boşluğu ile işgal ettiği dış boşluk arasında yer alan balçık kilinin sanatkârane şekillendirilmesiyle vücut bulmasıdır” (Galatalı, 1985 s:93). Bu bağlamda üç boyutlu olarak tasarlanmış herhangi bir seramik obje ister kapalı, ister yarı açık, ister açık olarak tanımlansın boşluğu sınırlandırır. Sadece boşlukta yer kaplamaz; kendi içinde, önünde, arkasında boşluğu biçimlendirir, o boşluğun alanını hacmini boyutlarını tanımlar.

Dolayısı ile sadece geleneksel veya klasik seramik formlar değil seramik heykel de tüm seramik formlar gibi içindeki boşluk ile birlikte tanımlanmış iç yüzey ve dış yüzeye sahiptir.

Seramik heykelin sahip olduğu bu temel nitelik de göz önüne alınarak Berker'in eserleri, geleneksel seramik formlar ve figür ilişkisi, figüratif soyutlamada rengin ele alınışı, renk, doku veya biçim deformasyonu ile elde edilen soyutlama anlayışı gibi resimsel bakış açısını da içeren sınıflandırmalar aracılığı ile değerlendirilebilir.

2. ÇÖMLEKÇİ ÇARKI İLE ŞEKİLLENDİRİLMİŞ SERAMİK FİGÜRLER

Giriş bölümünde sözü edildiği gibi Olgu Sümengen Berker'in seramik figürleri birkaç farklı nitelendirme aracılığı ile sınıflandırılabilir. Bu çalışmada Sümengen Berker'in farklı zamanlarda farklı iletileri ve farklı nitelikleri bulunan figür uygulamaları seçilmiştir. Figürlerin hepsi çömlekçi tornası ile şekillendirilmiş olmaları ve kadın figürü olmaları gibi ortak nitelikler taşımaktadırlar. Ortak niteliklerine rağmen farklı nitelikleri ile şöyle sınıflandırılabilirler:

- Geleneksel veya Klasik Seramik Formlara gönderme yapan soyut figürler
- Rengin ön plana çıktığı parça-bütün ilişkisi ile elde edilmiş figürler
- Doku, bozulma ve parçalanma ile osteoporozun ele alındığı, soyutlamaların elde edildiği figürler

2.1. Klasik seramik formlara gönderme yapan soyut figürler

Klasik seramik formlar olarak tanımlanan seramiğin çağlar boyunca neredeyse sonsuz sayıda form bulduğu kap formlarıdır. Çömlekçi tornası bu formların üretiminde kullanılan temel araçlardan biridir. Bu biçim verme aracı teknik olarak malzemenin doğasına uyum göstermenin de bir yoludur. Bir nevi dil oluşturma aracıdır.

Zeynep Onur "Etik Anlayışla Sonuçlanan Bir Düşünce Biçimi" adlı makalesinde Tanalı'nın dil üzerine söylediklerini şöyle aktarmıştır: "Dil, yaklaşımın doğal bir sonucu olarak, kendiliğinden oluşur. Var olana öyle bir el sürersiniz ki, yeni olup çıkıverir ortaya..." (Onur:2010:203) Çömlekçi tornası Sümengen Berker için de pek çok seramik sanatçısı için de bu var olana el sürme biçiminin zorunlu olarak getirdiği dil oluşturma araçlarından biridir. Onur'un aynı makalede değindiği Tanalı'nın malzemenin sınırları ve özgünlüğe ulaşma ilgili saptaması Sümengen

Berker'in geleneksel bir teknik kullanarak çağdaş ve özgün olana ulaşma denemesini açıklayıcı niteliktedir.

“İnsanoğlu her keresinde malzemenin sınırlarını ona verdiği biçimle aşmıştır... Bu hem kavramsal hem de fiziksel anlamda böyledir. Yaratının herhangi bir alanında, malzemenin gerektirdiği, açıkladığı kurallar bulunmadan, kullanılan malzemenin ne olmak istediği anlaşılmeden “özgün” bir yanıt bulmak olası değil” (Onur:2010:203) Tanalı'nın bu saptamasının ışığında Sümengen Berker'in klasik seramik formlara gönderme yapan figürleri malzemenin ve tekniğin olanaklarını sınırlarının ötesinde kullanma, bu yolla yeni soyutlama aracılığı ile bir iletiye sahip olan formlar üretme denemeleri olarak tanımlanabilir. Klasik bir seramik form olarak çömlekçi tornası üzerinde üretilen form deformasyona uğratarak, basit ve yalın eklemeler yapılarak hem formun temel olduğu yapıyı hem de figürü ortaya çıkarır.

Şekil 1. Çömlekçi çarkında şekillendirilmiş kadın figürü, kırmızı çamur, 1000 C⁰, 55x25x25cm, 2005

Figure 1. Wheel thrown female figure, red clay, 1000 C⁰, 55x25x25 cm, 2005

Şekil 2. Çömlekçi çarkında şekillendirilmiş kadın figürü, beyaz vakum çamur, 1000 C⁰, 40x12x12cm, 2006

Figure 2. Wheel thrown female figure, white vacuum clay, 1000 C⁰, 40x12x12cm, 2006

Figürlerin üzerine eklenen sargı, kabartı, çizgi gibi elemanlar ve üzerine çeşitli tekniklerle uygulanan renkler kadının tarih öncesinde taşıdığı bereket, doğurganlık, üretkenlik gibi değerle birlikte sınırlandırma, hapsedilme, kısıtlanma gibi toplumsal bakış açılarına da işaret etmektedirler.

2.2. Rengin ön plana çıktığı parça-bütün ilişkisi ile elde edilmiş figürler

Sümengen Berker'in rengin ön plana çıktığı ve parça-bütün ilişkisi kurma anlayışıyla gerçekleştirdiği figürleri klasik formlara gönderme yapma anlayışını sürdürmekle birlikte hem formun bütünü oluşturma anlayışı hem de rengin ele alınışı açısından çömlekçi çarkı ile şekillendirilmiş olan diğer figürlerinden farklılık göstermektedir. Figürleri oluşturan ayak, bacak, gövde, kalça, göğüsler ve boyun gibi vücut elemanlarının her biri çömlekçi çarkında şekillendirilmiş klasik seramik formlarına benzeyen parçalardır. Tek tek çömlekçi çarkında çekilen bu parçalar figürün vücudunun bütünü oluşturmak üzere deforme edilerek veya kesilip tekrar birleştirilerek bir araya getirilmişlerdir. Daha önce de sözü edilen dil oluşturma anlayışı içerisinde, parça- bütün ilişkisi kurmaya yarayan bu elemanların yaratılan dilin sözcükleri gibi değerlendirilebileceği söylenebilir.

Şekil 3. Çömlekçi çarkında şekillendirilmiş oturan kadın figürü, beyaz vakum çamur, 1000 C⁰, 65x40x60cm, 2007 (68. Devlet Seramik Yarışması Jüri Özel Ödülü)

Şekil 4. Çömlekçi çarkında şekillendirilmiş kadın figürü, beyaz vakum çamur, 1000 C⁰, 40x27x35cm, 2007

Figure 4. Wheel thrown seated female figure, white vacuum clay, 1000 C⁰, 40x27x35cm, 2007

Çağlayan, Korkmaz ve Öktem'in yaptıkları aktarmada Gestalt Kuramı'nda yer alan parça-bütün ilişkisi şöyle ele alınmaktadır:

“Gestalt'ın görüşüne göre “Bütün kendisini oluşturan parçalar bir araya geldiğinde, öğelerin toplamından daha fazla olduğunu savunur” (Çevik,1991). Teorinin

temelinde objelerin bütün olarak algılanması vardır ve bu teori; bütünün parçalarını çok iyi organize edilmiş şekiller olarak algıladığımızı vurgular ve görsel alanın düzenlenebilmesiyle algılanabilmesi için gerekli olan kuramsal temeli sağlar(Gabr,2006). Gestalt algı kuramı, kompozisyon ve üslup oluşturmada belirli ilkelerle karşımıza çıkmakta olup bu ilkeler çevresel tasarımda biçimler arası ilişkileri açıklar(Çevik,1991).” (Çağlayan, Korkmaz, Öktem: 2014:167)

Sümengen Berker’in figürlerinde bu ilişki çömlekçi tornası ile ayrı ayrı şekillendirilen bu parçaların birer parça olarak tanımlanmaktan uzaklaşması, figürün genel bütünlüğü oluşturması şeklinde gözlemlenebilir. Yukarıda da değinildiği gibi bu bir dil ve üslup oluşturma biçimidir. Figürün ya da seramik heykelin hapsedtiği boşluğu tanımlayan bir dış yüzeye sahip olduğuna daha önce de değinilmişti. Sözü edilen bu dış yüzey şekil 3 şekil 4’te görülen figürlerde üst üste ya da yan yana kullanılmış yoğun ve çeşitli renkli sırlar ve oksitlerle değerlendirilmiştir. Renk ve lekelerin kullanılış biçimi parçaların bütünü oluşturma prensibine de katkıda bulunan, bu etkiyi güçlendiren bir nitelik olma özelliği taşımaktadır.

Çok renkli bu figürler bir önceki grupta incelenenlerle kıyaslandığında kadına ve tarih öncesinden gelen ana tanrıça figürüne doğurganlık, bereket özelliklerini vurgulamak açısından benzerlik gösterebilir de hem biçim ve renk kullanımı açısından hem hapsedilmişlik sınırlanmışlık ifadesi taşıyan sargılardan arınmaları açısından farklılık göstermektedirler.

2.3.Osteoporozun ele alındığı, soyutlamaların elde edildiği figürler

Bu bölümde yer alan, Sümengen Berker’in çömlekçi çarkı ile şekillendirme yöntemini kullandığı, osteoporoz ve sanat konusundan yola çıkılarak gerçekleştirilen figürler pek çok açıdan önceki figürlerden farklılık göstermektedir.

Şekil 5. Çömlekçi çarkında şekillendirilmiş oturan kadın figürü, beyaz vakum çamur, 1000 C⁰, 51,5 x50x52cm, 2011

Figure 5. Wheel thrown seated female figure, white vacuum clay, 1000 C⁰, 51,5 x50x52cm, 2011

Şekil 6. Çömlekçi çarkında şekillendirilmiş bacaklar, beyaz vakum çamur, odunlu pişirim, 54,5x36,5x26,5cm, 2011

Figure 6. Wheel thrown legs, white vacuum clay, wood fired, 54,5x36,5x26,5cm, 2011

Şekil 5 ve şekil 6 da görülen figürler Sümengen Berker'in 2012 yılında tamamladığı "Sanatta Osteoporoz" konulu Sanatta Yeterlik Çalışması Raporu'nda yer alan uygulamalarından örneklerdir. Sümengen Berker osteoporoz konusunu figür uygulamalarında ele alışını şöyle temellendirmektedir:

"Çünkü osteoporoz da doğanın diğer varlıklar üzerinde yarattığı bozulma veya tahribat gibi insan vücudunda gerçekleşen bir tahribattır. Çeşitli doğal etkenlerle her türlü varlıkta oluşabilen küf gibi, meyve ve sebzelerin çürümesi gibi osteoporoz da beslenme, yaşam koşulları ya da insan sağlığını etkileyen diğer faktörlerden etkilenerek kemik yapısının uğradığı bir çözülme bir bozulma olarak düşünülebilir. Bu nedenle de diğer tüm doğal etkenler ve sonuçlarının kaçınılmaz bir şekilde sanatın konusu olduğu gibi, osteoporoz da sanatın konusu olabilir." (Sümengen Berker:2012:6)

Sözü edilen figürler biçim açısından ele alındığında bütün bir beden ortaya konulması yerine bacaklar ve kalçadan oluşan beden parçalarının aynı parça-bütün ilişkisi içinde gerçekleştirildiği figürler olarak önceki örneklerden farklılık gösterir. Doğurganlık ve bereketi simgeleyen üst beden elemanları figürün dışında bırakılmış bu yolla ifade ve iletilmek istenen düşünce değişime uğramıştır. Bu figürlerdeki renk kullanımı ya da renksizleştirme anlayışı da aynı biçimde farklılık gösteren unsurlardandır. Çömlekçi çarkında şekillendirilen bu figürler doku zenginliğinin ön

plana çıkmasıyla renklerden arındırılmıştır. Bu arındırma-bozulma süreci daha önceki figürler için de sözü edilen dil oluşturma, dil oluştururken malzemenin sınırlarını tanıma, yeni ve özgün olanı yaratmada tüm bu olanakların kullanılması gibi gereklilik ve gerçekliklerden bağımsız değildir. Formu oluşturan tüm teknik ve unsurlara yapılan eklemeler aynı bakış açısının süreç içerisindeki değişim ve gelişimin sonucudur. Osteoporozun insan bedeninde yarattığı bozulmanın ele alınış biçimi bu figürlerde biçim ve rengin de bozulma veya azalmayla birlikte yıkıma uğraması açısından konunun anlam bütünlüğüne yapılan bir vurgu anlamı taşımaktadır.

3. SÜRECİN PARÇASI OLARAK SERAMİK FİGÜR

Olgu Sümengen Berker'in bu çalışmada ele alınan figürleri seramik sanatının geleneksel tekniklerinden biri olan çömlekçi tornasında şekillendirme tekniği ile farklı zamanlarda farklı ele alış ve dil yaratma anlayışı ile gerçekleştirilen çalışmalardır. Çömlekçi tornasında bilinen geleneksel üretme tekniği sabit kalmak koşuluyla tüm figürler bu tekniğin çağdaş eser yaratma amacı doğrultusunda farklı bir kullanım biçiminden yararlanılması olarak değerlendirilebilir. Üç farklı başlık altında değerlendirilen figürler hem sanatçının bu figürleri gerçekleştirdiği farklı zaman dilimlerine hem de teknik açıdan farklı unsurların figüre eklenmesinin denenmesine işaret etmektedir. Ekleme, çıkarma, dil yaratma gibi unsurları içeren denemelerin toplamı sanatçıyla birlikte figürlerin de içinden geçtiği bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Bu sürecin ilk adımı olarak değerlendirilebilecek olan klasik formlara gönderme yapan figürleri Elif Okur Tolun "Tarih Öncesinden Günümüze Kadın" adlı makalesinde şöyle değerlendirmiştir:

"Ana Tanrıça ya da Toprak Ana olarak çeşitli adlarla anılan geçmişten gelen bu figürler Sümengen'in seramikleriyle günümüze entegre olmuştur. Sanatçı, bu figürleri tekrar üretip farklı bir yaklaşımla izleyiciye sunmuştur.

Sanatçının üretmiş olduğu figürler daha çağdaş ve sadece kadına üretici olarak bakan bir yaklaşımın uzantısı değildir. Bu figürler aslında kendi kendilerine var ve ayakta duruyor. Bununla birlikte, kendi "mekânsal" ve "yaşamsal" alanlarını kendileri yaratıyor. Sümengen'in seramik figürleri adeta özgür idol gibi; hatta o kadar özgür ki izleyici ile paylaşıldığı anda Sümengen'in olmaktan bile çıkıyor. Evet bu figürler tarih kokuyor; ama üretilme ve burada var olma şekliyle kendi varlık

alanlarını bir yerde belirliyor. Bu anlamda, tarih öncesi dönemden uzaklaşırken o arkaik yapıyı korumaları da sanatsal anlamda farklı bir tat getiriyor.” (Okur Tolun: 2005: 24)

Rengin ön plana çıktığı, parça-bütün ilişkisinin ele alındığı ikinci grup figürler bir sürecin devamı olarak ele alındığında, figürün beden kavramına dönüştüğü söylenebilir. Bedene dönüşen bu ikinci grup çalışmalar (post-modernist bir bakış açısının da etkisi ile) bedenin parçalara ayrılması ve ayrışan bu parçaların bir bütün olarak tekrar kurgulanması olarak tanımlanabilir. Bu figürlerde baskın olarak kullanılmış olan oksit ve sırların bir arada kullanılmasıyla zenginleştirilmiş, üst üste, yan yana getirilmiş renkler yeniden kurgulama ve ikinci bir dil yaratma biçiminin bir parçasıdır. Dil kullanımında sargılar, figüre eklenen parçalar gibi unsurlardan uzaklaşmış olması da ilk grupta gönderme yapılan ana tanrıça figüründen ve bu figürün sosyolojik bir duruma atfedilmesinden çok güncel kadınlık hallerinin yorumlanmasına dönüşmektedir.

Osteoporoz’un bedende yarattığı yıkım düşüncesinin ve bu hastalıkla ortaya çıkmış olan dokunun biçimsel olarak figürlere entegre edilerek kullanıldığı üçüncü grupta ise ikinci gruptaki çalışmalarda başlangıcı görülen bedene dönüşüm ve bedenin parçalandıktan sonra yeniden kurgulanması olgusu daha elle tutulur hale gelmiştir. Parçalara ayrılan beden unsurları ile yeniden bir bütün oluşturulurken artık bedenin kendisinden çok bedenin bir parçasının kurgulanması biçimine dönüşmüştür. Daha önceki figürlerde ekleme yoluyla kullanılan, sınırlandırma etkisi oluşturan sargılar yerini figürün kendisinde daha doğal bir bozulmaya bırakmıştır. Bu bozulma yine geleneksel olanın betimlenmesinden çok daha doğal olana güncel olana, bir yaşantının figür aracılığı ile betimlenmesi olgusuna bırakmıştır. Ana tanrıçaya gönderme yapmaktan çok genel kadın imgesi ve çağdaş yaşama yönelik yorumlar içermektedir. Burada bedenin parçalanması, osteoporozun doğal sonuçlarının ele alınması ile kadın bedeninin günümüz sorunları temelinde ele alınmasını gündeme getirmektedir. Artık toplumsal ve dış etkenlerden çok içyapıdaki fiziksel ve psikolojik değişimin vurgulanması ön plandadır.

Bu figürler renk kullanımı açısından değerlendirildiğinde de öncekilerden farklılık göstermektedir. Renk ve doku biçime vurgu yapan yüzeyde kullanılan bir unsur olmaktan çok yapısal unsurlara dönüşmektedir. Canlı, kroması yüksek, fazla çeşitlilik içeren renkler, organik, monokromatik bir olgu halini almaktadır. Bu

türden renk kullanımının figürlerin sözü edilen süreç içinde yöneldikleri bozulma ve parçalanma etkisi ile de örtüştüğü söylenebilir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Seramik sanatının en eski tekniklerinden biri olan çömlekçi tornasında şekillendirme tekniği bu çalışmada resimsel analizi yapılan seramik figürlerde (heykel) kullanılmıştır. Figürler seramik sanatına özgü bu geleneksel dil oluşturma aracının yeni ve çağdaş form üretme amacıyla kullanılmasının birer denemesi olarak ele alınabilir. Görülmektedir ki evrensel olan sanat yapıtıdır, yapıtı oluşturma yöntemi ise gelenekseldir. Kullanılan geleneksel yöntem sadece bir araçtır. Bedenin yaşam süreci içinde geçirdiği metamorfoz Sümengen Berker'in çalışmalarının kavramsal alt yapısını oluşturur. Figürün bedene dönüşümüyle yaşanan derin değişimin sanata yansması aslında yok oluşun habercisi gibidir. Çalışmada ele alınan örnekler hem sanatçının hem de heykellerin bu amaç doğrultusunda geçirdiği sürecin birer kilometre taşı olarak değerlendirilebilir.

“Sonuç olarak geleneği olan sanatı geleceğin potasında yoğurmak daha geniş yaratıcılığın olabirliğini sunan görsel ve düşünselliğe yönelik çalışmalar yapabilmektir” (Kula:2000)

Kula'nın bu yaklaşımından da hareketle, Sümengen Berker'in çalışmalarında sözü edilen süreç geleneksel tekniğin yine geleneksel formlara gönderme yapılarak kullanıldığı figürler, zenginleştirilmiş renk kullanımı ile yüzeyin resimsel olarak değerlendirildiği bedene dönüştürülmüş figürler ve son olarak da bozulma ve parçalanmanın yeni bir dil oluşturma kaygısı ile hem renkler hem formlarda ele alındığı yeniden kurgulama esasına dayalı figürler olarak nitelendirilebilir.

Sanat tarihinin vazgeçilmez konularından biri olan insan bedeni Sümengen Berker'in seramiklerinde gelenekle harmanlanıp, oluş ve bozuluş sürecinde yaşayan organizmalar gibi değişime uğrayarak yeni imgeler üretmektedir. Özellikle soyut olan beden/ beden parçalanmaları denemelerinde izleyicinin algısını zorlayan, izleyicinin yeni anlamlar üreten bir imge dünyasına davet niteliği taşımaktadır.

Bu sınıflandırma ve nitelendirmelerin ışığında figürlerin resimsel açıdan da analizi yapılmış ve geleneksel bir seramik üretim tekniğinin kullanılan farklı teknikler, farklı dil öğeleri, yardımcı malzemelerle birlikte sözü edilen çağdaş, güncel izleyicinin de aktif olarak katıldığı yorumlara dönüştüğü söylenebilir.

KAYNAKÇA

- [1] Onur, A.Z. *Etik anlayış ile Sonuçlanan Bir Düşünce Biçimi*, Mimarlığa Emek Verenler Dizisi-IV Ziya Tanalı, TMMOB Mimarlar Odası Yayınları, 203, Ankara, Haziran,2010.
- [2] Çağlayan,S., Korkmaz, M., ve Öktem, G., *Sanatta Görsel Algının Literatür Olarak Değerlendirilmesi*, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi (Journal of Research in Education and Teaching), Cilt:3 Sayı:1 Makale No: 16, ISSN: 2146-9199, 167, Şubat 2014.
- [3] Sümengen Berker, O. *Sanatta Osteoporoz*, Sanatta Yeterlilik Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2012.
- [4] Okur Tolun, E. Tanrıçalaşan Seramik Formlar, Çankaya Gündem, Ekim, 24,25, 2005
- [5] Galatalı, A. “Eleştirim” , Türkiye’de Sanatın Bugünü ve Yarını, H.Ü. GSF. Yay., Ankara, 1985.
- [6] Kula, E. *Çamur Tornası Geleneği ve Ötesi*, I. Ulusal Osmaniye Karatepe Seramik Arkeometrisi Sempozyumu ve Çalıştayı, 2000.
- [7] Güner, G. *Anadolu’daYaşamakta Olan İlkel Çömlekçilik*, Ak Yayınları Kültür Serisi 16-5, Grafik Sanatlar Matbaacılık A.Ş. İstanbul, 1988.
- [8] Moss, R. Ice Age Art: Arrival of the Modern Mind at the British Museum, Review, <<http://www.culture24.org.uk/art/art420246>>, 2013.